

γεται δὲ, ὅτι οἱ πλείστοι υπερβαίνουν ὡχρίων-
τες τὴν φλιάν τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου σπουδαστη-
ρίου. Ταῦτα γράφοντες κάλλιστα γνωρίζομεν
ὅτι τὸ συζητεῖν «*de omni re scibili*», ἤτοι ἡ
πανδαημοσύνη εἶναι χίμαιρα μεσαιωνική, ὁ δὲ
Δὸν Πέτρος, ὅσον σοφὸς καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ἀδύνα-
τον εἶναι ὅλα νὰ τὰ γνωρίζῃ. Οὐχ ἤττον ὅμως
πιστεύομεν ὅτι διὰ τῶν ὁπῶν τοιοῦτου κοσκίνου
δυσκόλως ἤθελον περάσει οἱ παρ' ἡμῖν ἀπὸ πα-
νεπιστημιακῆς ἑδρας διδάσκοντες ὅτι «σκοπὸς
τῶν ἀεροστάτων εἶναι ἡ ἐγγυτέρω ἐξέτασις τῶν
ἀστέρων.»

Εἰς τοὺς ἀποροῦντας πῶς δύναται εἰς μόνος
ἄνθρωπος εἰς τόσας φροντίδας νὰ ἐπαρκῇ, ἡ
ἀπάντησις εἶναι ἀπλουστάτη. Ὁ αὐτοκράτωρ
ἐγείρεται καθεκάστην ἅμα τῇ αὐγῇ· ἐπειδὴ
δὲ ἀνισότης ἡμερῶν δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ εὐδαίμονι
ἐκείνῃ χώρᾳ, ἡ ἔγερσις αὐτοῦ συμπίπτει τακτι-
κῶς τὴν ἑκτὴν ὥραν, ἀπὸ ταύτης δὲ μέχρι τῆς
κατὰ τὸ μεσονύκτιον κατακλίσεως μεσολαβοῦ-
σιν ὥραι δεκαοκτὼ, τὰς ὁποίας ὁ Δὸν Πέτρος
δαπανᾷ ἐργαζόμενος καὶ διασκεδάζων. Ἄλλ' αἱ
ὥραι τῆς διασκεδάσεως, δαπανώμεναι εἰς περι-
πάτους εἰς τὰ ὀχυρώματα, ἐπισκέψεις βιομη-
χανικῶν καταστημάτων, ἐμφανίσεις εἰς τοὺς συλ-
λόγους καὶ τὰ σχολεῖα καὶ συνδιαλέξεις ἐν αἰ-
θοῦσῃ χοροῦ μετὰ ξένων ἢ αὐτοχθόνων σοφῶν,
οὔτε διὰ τὸν αὐτοκράτορα οὔτε διὰ τοὺς ὑπη-
κόους αὐτοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀπολε-
σθεῖσαι. Τὸ τοιοῦτον σύστημα ἐνθυμίζει τὸν ἐν
ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Λόρδου Chesterfield πρὸς
τὸν υἱόν του ὁρισμὸν τῆς διασκεδάσεως: «Ἡ δια-
σκεδάσις λογικοῦ ὄντος δὲν συνίσταται εἰς τὴν
ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἀσχολίας, ἀλλ' εἰς τὴν
μετάβασιν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην.»

Τὸν τοιοῦτον ὄντα καὶ τοιαῦτα κατορθώσαν-
τα βρασιλιανὸν ἡγεμόνα ἐνησημένισθησαν οἱ βιο-
γράφοι, ἐξετάζοντες ἕκαστος αὐτὸν ἀπὸ διαφό-
ρου ἀπόψεως, νὰ παραβάλῃσι πρὸς πλείστους
πολὺ ἀλλήλων διαφέροντας μονάρχας τῆς ἀρχαιό-
τητος. Οἱ μὲν πρὸς τὸν Οὐεσπασιανὸν, διότι ὡς
ἐκεῖνος ἐπούλωσε τὰς πληγὰς τῆς πατρίδος, οἱ
δὲ πρὸς τὸν Τίτον διὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς καρ-
δίας, ἄλλοι πρὸς τὸν Αὐγουστον διὰ τὴν πρὸς
τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀγάπην. Ἄλλ'
ἡμεῖς δὲν ἀγαπῶμεν τὰς τοιαύτας συγκρίσεις,
εὐρίσκοντες πάντα τοιοῦτον, ἔστω καὶ δίκαιον,
παραλληλισμὸν, ζῶντος ἀνδρὸς πρὸς Ἑλληνα
ἢ Ῥωμαῖον, ἀπόζοντα σχολαστικότητος ἢ ὀρέ-
ξεως παρασήμερου. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ καταφύγωμεν
πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ ἐνδόξου ἡμῶν ξένου εἰς κλασ-
σικὰς ἀναμνήσεις, προτιμῶμεν νὰ παραχωρήσω-
μεν τὸν λόγον εἰς τὴν εὐγλωττίαν τῶν γεγονό-
των καὶ τῶν ἀριθμῶν.

Ὅτε ἀνέβη ὁ Δὸν Πέτρος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἡ
Βρασιλία εἶχε πρόσδοον τεσσαράκοντα ἑκατομ-
μυρίων, σήμερον δὲ διακοσίων. Τῷ 1831 μὴ

ὑπάρχοντος οὐδὲ πῆχews ἀμαξίτης ὁδοῦ, μό-
νον μέσον συγκοινωνίας ὑπῆρχεν ἡ ῥάχis τοῦ
ἡμίνου· σήμερον δολοκλήρος ἡ χώρα διασχί-
ζεται ὑπὸ ἀμαξιτῶν λεωφόρων καὶ ὁ συριγμὸς τοῦ
ἀτμοῦ ἀντηχεῖ εἰς τὰς ἐρημίας ὅπου χθὲς ἀν-
τήχει μόνος ὁ τοῦ ψιττακοῦ καὶ τοῦ κροταλίου.
Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπο-
ρίου, τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τῆς παιδείας καὶ
τῆς εὐημερίας ἡ ἀρτιγέννητος Βρασιλιανὴ αὐτο-
κρατορία ἐλαττοῦται μόνων τῶν Ἠνωμένων Πολι-
τειῶν, τῶν πρεσβυτέρων αὐτῆς κατὰ ἡμῖς αἰῶνα,
καὶ σπεύδει νὰ τὰς φθάσῃ. Τὴν ὁδὸν ταύτην πρὸς
τὴν πρόδοον διήνυσεν ἡ Βρασιλία καὶ ἐφθασεν ἐ-
κεῖ ὅπου σήμερον εἶναι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς
χρονικὴν περίοδον καθ' ἣν καὶ οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς,
ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐφθάσα-
μεν ὅπου σήμερον εὐρίσκόμεθα. Ἐκθέσαντες ἤδη
ἀνωτέρω κατὰ πόσον αἱ πολιτικαὶ περιπέ-
τειαι, δι' ὧν διήλθον ταυτοχρόνως σχεδὸν τὰ δύο
ἔθνη ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλας, διαφέρουσαι μό-
νον κατὰ τὴν λύσιν, μένει ἡμῖν μόνον νὰ προσθέ-
σωμεν ὅτι ὁ μιγὰς τῆς Βρασιλίας πληθυσμὸς εἶναι
ἀσυγκρίτως τοῦ τῆς Ἑλλάδος χειρῶν, πολὺ δὲ τῶν
ἡμετέρων ἀγριώτεροι οἱ κομματάρχαι, τέσσαρας
κατὰ σειρὰν ἐγείραντες αἰματηράς ἐπαναστάσεις,
τὰς ὁποίας διεδέχθη ἐξωτερικὸς πόλεμος ὁκτὼ
διαρκέσας ἔτη. Ἀλλὰ πάσας τὰς πληγὰς ἤρ-
κεσε νὰ ἐπουλώσῃ ὁ ἅγιος ἰδρὼς τοῦ γεωργοῦ,
ἅμα κατάρθωσεν ὁ αὐτοκράτωρ ν' ἀσφαλίσῃ τὸ
προῖόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δυνύχων τοῦ βδελυροῦ κη-
φῆνος. Ἡ ἐξασφάλισις αὕτη ἀποτελεῖ καθ' ἡμᾶς
τὸν κάλλιστον τοῦ στέμματος τοῦ Δὸν Πέτρου
μαργαρίτην. Τὴν Βρασιλίαν ἔσωσε καὶ ἐδόξασεν ὁ
καφὲς, ὡς ἡδύνατο ἔσως νὰ σώσῃ καὶ τὴν Ἑλ-
λάδα ἡ σταφύλη, ἂν εὐρίσκετο καὶ παρ' ἡμῖν ὁ
δυνάμενος νὰ θέσῃ τὸν κρητὸν πρὸ τοῦ διλήμ-
ματος, ἢ νὰ σκάψῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης.

Φοβούμενοι μὴ καὶ πάλιν ἐκ παρεξηγήσεως
κατηγορηθῶμεν ὡς ἀποκλίνοντες πρὸς τὸν ἀπο-
λυτισμὸν, περαινόμεν τὴν βιογραφικὴν ταύτην
μελέτην δι' ἐπιχειρήματος πηγάζοντος ἐξ αὐτῆς
ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν, τοῦ ἐξῆς: ὅτι
ἐκ πάντων τῶν πολιτευμάτων μόνον τὸ κατὰ
σύνταγμα, διχάζον εἰς δύο ἴσα μέρη τὴν ἐξουσίαν,
σκαλεύει τὰ ἔθνη ἐπὶ διπλῆς ἀγκύρας, ὧν μία
μόνη, ἂν τύχῃ σερὰ, ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν. Διερ-
χόμενοι τὰς δέλτους τῆς συγχρόνου ἱστορίας,
βλέπομεν τὴν μὲν Ἀγγλίαν κατορθοῦσαν δι' ἀ-
γαθοῦ κοινοβουλίου νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸ ἄωτον τῆς
εὐημερίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αἰσχροῦ βασιλεῖς,
τὴν δὲ Βρασιλίαν ἀναδύουσαν ἐκ τοῦ χάους διὰ
τῆς ἀρετῆς ἐνὸς μόνου ἀνδρὸς, κατισχύοντος ὁλο-
κλήρου κομματικοῦ θηριοτροφείου. Ἀλλὰ τὰ δύο
ταῦτα παραδείγματα, ἐνῶ τόσον εὐγλωττῶς ὑ-
πὲρ τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν συνηγοροῦσιν, ἀπο-
δεικνύουσι συγχρόνως πόσον ἀδικαιολόγητος εἶ-
ναι συνταγματικὸς βασιλεὺς, ἀποδίδων τὴν ἀ-

καθολικοί τῆς Ἰρλανδίας οὐδέποτε ἀπεγυμνώθησαν στοιχειωδῶν τινων πολιτικῶν δικαίων ἢ μετοχῇ εἰς τὰ ὀικωτικά δικαστήρια, ἢ ἐλευθερίᾳ τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, ἢ εὐθύνη τῶν δημοσίων λειτουργῶν, ἢ ἀτομικὴ ἀσφάλεια, ἥσαν ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας αἰείποτε εἶχεν ὁ ἔσχατος τῶν καθολικῶν, ὅπως καὶ ὁ ἰσχυρώτατος διαμαρτυρόμενος. Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι οὐδέποτε οὐδεμίαν τῶν ἐγγυήσεων τούτων, οὐδὲ αὐτὴν τὴν στοιχειωδεστάτην πασῶν, τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν, ἠτύχησαν νὰ λάβωσιν οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοί, καὶ τοι τεσσαράκοντα παρῆλθον ἔτη ἀφ' ἧς τοσαῦται περὶ τούτου ἐδόθησαν ὑποσχέσεις ὑπὸ τῆς Υ. Πύλης εἰς τε τοὺς ὑπηκόους ἐκείνους καὶ εἰς σύμπαν τὴν Εὐρώπην. Ὅσοι ἠμπόρουν μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας νὰ κατατροπώσωσι τοὺς Τούρκους, ὅπως οἱ κάτοικοι τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Σέρβοι, ἐκείνοι ἀνέκτησαν τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου· πάντες δὲ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ λογίζονται ὡς κτήνη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Ὅπόσον διάφορος ἦτο ἡ ἐποψὶς ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐθεώρουν τοὺς καθολικοὺς ἐν Ἰρλανδίᾳ πολὺ πρὶν νομοθετηθῇ ἡ ἰσοπολιτεία! Τῷ 1778 ἐν κοινῇ συνελεύσει τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων τῆς χώρας ἐκείνης διαμαρτυρομένων, ἐψηφίσθησαν τάδε· «Ὡς ἄνθρωποι, ὡς Ἰρλανδοί, ὡς χριστιανοὶ καὶ ὡς διαμαρτυρόμενοι, ἀγαλλόμεθα βλέποντες μετριαζόμενους τοὺς ἐν ἰσχύϊ ποινικοὺς κατὰ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν καθολικῶν νόμους, καὶ προσδοκῶμεν ὅτι τὸ Κοινοβούλιον θέλει ἐπιψηφίσει τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς εὐημερίας τῆς Ἰρλανδίας.» Ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτό τι οὐδέποτε ἠκούσθη ἐν Τουρκίᾳ. Ἐνὶ λόγῳ ἐν Ἰρλανδίᾳ διαμαρτυρόμενοι καὶ καθολικοὶ ἐλάλουν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ ἀπετέλουν τὴν αὐτὴν κοινωνίαν· τούτου ἕνεκα προσήγγισαν ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπετέλεσαν ἐπὶ τέλους ἔθνος ἓν. Ἐν Τουρκίᾳ τ' ἀνάπαλιν μαχρεθνοὶ καὶ χριστιανοὶ ἐλάλουν ἑκάτεροι αἰείποτε ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ἀπῆρτισαν ἑκάτεροι αἰείποτε ἰδίαν κοινωνίαν. Τούτου δ' ἕνεκα ἀδύνατον ἀπέβη νὰ προσεγγίσωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ ν' ἀποτελέσωσιν ἔθνος ἓν. Καὶ ἐκ τούτου καθίσταται ἐνταύτῳ πρόδηλον ὅποσον μάταιαι εἶναι αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας τρέφει ἔτι ἡ ἐσπερία Εὐρώπη, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων πραγματικὴ εἰς τοὺς χριστιανούς ἰσοπολιτεία. Δὲν ὑπάρχει ὑπόσχεσις, δὲ ὑπάρχει θέλησις τοῦ Σουλτάνου ἰκανὴ νὰ κατισχύσῃ τῶν δοξασίων καὶ τῶν ἔξωθεν ὅσας ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν μουσουλμανικὸν λαὸν τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ καὶ ἡ μακραίων κυριαρχία.

Ὁ μόνος δυνατὸς διαλλαγῆς τρόπος ἦτο ἡ δολοσχερὴς ἀπορρόφησις τῶν κατακτηθέντων ὑπὸ τῶν κατακτητῶν· καὶ τῶν οἱ Τούρκοι ἠγωνίσθησαν καὶ ἐπέτυχον νὰ προσελκύσωσιν οὐκ ὀ-

λίγους χριστιανούς εἴτε διὰ τῆς βίας εἴτε διὰ τῶν προνομίων, ἅτινα αὐτοδικαίως ἐνέμετο παρὰ τὸν πατῆρα τοῦ Ἰσλάμ. Εἰς τοῦτο προέτρεπεν αὐτοὺς οὐ μόνον ὁ θρησκευτικὸς ζήλος, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα τις ἀνάγκη. Οἱ Τούρκοι οἱ ἐν τῇ ἸΕ' ἐκατονταετηρίδι κατακτήσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἰδρύσαντες τὸ ἐν Εὐρώπῃ τουρκικὸν κράτος, ἦτο οἱ Ὁσμανίδαι ἰδίως λεγόμενοι Τούρκοι, ἥσαν εὐαριθμότατοι, ὅτε τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἐκατονταετηρίδος κατεστάθησαν ἐν Βιθυνίᾳ. Οἱ δὲ Σελτσουκίδαι, οἵτινες εἶχον πρὸ αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ΙΒ' ἐκατονταετηρίδος, καταλάμβει μέγα τῆς μικρᾶς Ἀσίας μέρος, καὶ ἐπιβάλλει οὕτως ἢ ἄλλως τὸ θρήσκευμα αὐτῶν εἰς οὐκ ὀλίγους τῶν ἰθαγενῶν, ἀπέβησαν μετ' οὐ πολὺ πολέμιοι τῶν Ὁσμανιδῶν. Οἱ τελευταῖοι λοιπὸν οὗτοι, ἠναγκασμένοι νὰ μάχωνται οὐ μόνον πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὁμοδόξους, ἔδει νὰ πολλαπλασιάσωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν, ἄλλον δὲ τρόπον ταχείας αὐτοῦ αὐξήσεως δὲν εἶχον εἰμὴ τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν χριστιανῶν, εἰς δὲν τούτου ἕνεκα ἐπεδόθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς καὶ ἐπιτηδεϊότητος. Καὶ ἂν τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεδιώκετο ὀλοσχερέστερον, ἴσως ἡδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ ἀκμῇ καὶ ὁρμῇ, καὶ νὰ ἀπαρτισθῇ οὕτως ἔθνος ἓν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τὸ Τουρκικὸν ἔθνος, ἀφανιζόμενον ἐξ αὐτῆς παντὸς ἔχοντος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ πολλοὶ ἕτεροι λόγοι ἀπέτρεψαν τὸ ὁλέθριον τοῦτο ἀποτέλεσμα. Οἱ Τούρκοι ἦσαν τότε ἔθνος ἰδίως μὲν πρὸς πόλεμον ὀργανωμένον, ἐν εἰρήνῃ δὲ μηδὲν ἄλλο ἐπαγγελλόμενον εἰμὴ τὴν ἀεργίαν καὶ ἄνετον ἀπόλαυσιν τῶν διὰ τοῦ πολέμου κτηθέντων ἀγαθῶν. Εἶχον λοιπὸν ἀναπόδραστον ἀνάγκην ὑπηκόων ἐργαζομένων καὶ φορολογουμένων· τοιοῦτοι δὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦναι εἰμὴ οἱ χριστιανοί. Πλὴν τούτου οἱ Ὁσμανίδαι ἐπρέσβυσαν, ὅτι ἡ μουσουλμανικὴ θρησκοληψία εἶναι ἰσχυροτάτη, μάλιστα παρὰ τοῖς νεοφύτοις, ἐξασθενήσασα βαθμηδὸν παρὰ τοῖς ἀπογόνους αὐτῶν. Ὅθεν ὁ περιοδικός, οὐχὶ δὲ ἀθρόος, ἐξισλαμισμὸς τῶν χριστιανῶν παρῆχε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τοὺς μουσουλμάνους τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ὑποτρέφῃ ἀπύστωτες τὴν κυριωτάτην ἐκείνῃν ἠθικὴν τῆς κοινωνίας αὐτῶν δύναμιν. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὀρίσθη ἔτι ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐρχάν, ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Γενιτσαρῶν δὲν θέλει συγχροτεῖται εἰμὴ ἐκ χριστιανοπαίδων ἐξισλαμισθέντων καὶ ὅτι οὐδεὶς ἐκ γενετῆς μουσουλμάνος εἶναι δεκτὸς ἐν αὐτῷ. Βραδύτερον δὲ ὁ κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μεχμέτης Β', ἐπιτείνων ἔτι μᾶλλον τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἔθετο ἑαυτῷ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους κατεκληρονόμησε τὸν ἀπαράβατον κανόνα, ὅτι ἅπαντα τὰ ἀνώτατα τοῦ κράτους ἀξιώματα θέλουσι διδόνται κατὰ προτίμησιν εἰς χριστιανούς προσωπικῶς ἀρνησιθρήσκους. Καὶ εἶναι